

NEMZETI IDENTITÁS IZRAELBEN

O F I R H A I V R Y

Amikor a nemzeti identitásról beszélünk egy modern államban, az alapvető dilemma mindig felmerül: mit jelent a nemzet az állam viszonyában? Először is vessünk egy pillantást a fogalmakra! Nem olyan régen még sokfajta igazolása volt a politikai közösségeknek: ezek lehetek dinasztikusak, birodalmiak, vallásosak, feudálisok, lehetek szocialista vagy etnikai indokok. De a II. világháború vége óta s főleg a berlini fal leomlása óta két indoklás maradhatott meg nyíltan az államok léte: a korábban már létező nemzeti identitás kifejeződése, illetve az egyének liberális szövetsége (a „társadalmi szerződés”). Persze vannak kisebb kivételek, mint a Vatikán, Monaco vagy a Brunei Szultánátus, illetve olyan helyek, ahol a politikai vezetés birodalmi, etnikai vagy szocialista meggyőződésekben hisz anélkül, hogy nyíltan kimondanák. De főleg kísérleteket látunk arra, hogy elkenjék a különbséget a nemzeti állam és az individualista állam között. A nemzet ősi eszme, legalább a Biblia óta létezik. A nemzeti létre, melyet bizonyos fokig a származás, nyelv, vallás, törvények és hagyomány határoz meg, a politikai társadalom természetes és kívánatos rendjeként tekint.

NEMZET VERSUS EGYÉN

Az állam, mint a benne lakó egyének szövetsége, modern konstrukció, világos meghatározása és elmélete csak a 17. században alakult ki olyan gondolkodóknál, mint Grotius és Hobbes. Az állam e két definíciója ellentétben áll egymással, mivel az első a politikai társadalmat a nemzeti közösségben gyökerezőnek látja, a második pedig a politikai egységen belüli autonóm egyénekre alapozottnak hiszi. A „nemzetállam” kifejezés kísérlet e két különálló alap összehangolására úgy, hogy látszólag egybeolvasztja őket. De gyakran inkább az elhomályosításra, mint a tisztázásra szolgál. Mivel valójában nincs a világon olyan állam, amely csak egyetlen nemzethez tartozó emberekből állna, sem pedig olyan állam, amely egyszerűen csak egyének összessége volna, akiknek nincs komoly nemzeti kötődése, a nemzetállam kifejezés nem segít megérteni az alapelvet, amely alapján államot alapítanak.

A világ jelenlegi politikai zűrzavarainak nagy része ebből a konfliktusból ered. A nemzeti és az állami identitás konfliktusa jól látható a belgiumi flamandok, a spanyolországi baszkok és az iraki kurdok nemzeti önrendelkezési igényében: ezeknek csak akkor van értelme, ha a nemzet az államok alapja. Ugyanez a konfliktus a gyökere az Európai Unió jövőjével kapcsolatos belső feszültségeknek is. Még az Egyesült Államokban is, amelyet gyakran tévesen a nem nemzeti identitáson alapuló állam klasszikus példájaként írnak le, a jelenlegi politikai konfliktusok nagy része azok közötti harcból fakad, akik meg akarják védeni az általuk amerikai nemzeti hagyományoknak tekintett hagyományokat a *woke* híveivel szemben, akik el akarnak vetni (voltaképpen demonizálni) mindent az amerikai nemzeti múltból, s egy új, absztrakt állami identitásra akarják cserélni azt. Sok helyen, talán a legtöbb országban, jelenleg

is létezik ennek a konfliktusnak valamilyen változata, ahol az egyéni jogok szembekerülnek a hagyományos nemzeti identitással. Az izraeli példa ennek a kérdésnek a meghatározására és tisztázására szolgálhat, és segítséget nyújthat azoknak, akik saját országukban szeretnének hasonlóan gondolkodni és cselekedni.

Izraelben a nemzeti identitásnak van néhány egészen szokatlan vonása, de éppen ezért világos perspektívába helyezheti az identitás olyan aspektusait, amelyek máshol gyakran kevésbé markánsak. Mielőtt az izraeli nemzeti identitás jellemzőivel foglalkoznánk, röviden át kell tekintenünk azokat az egyedi körülményeket, amelyek Izrael állam létrejöttét idézték elő!

AZ IZRAELI KIVÉTEL

A zsidó nemzeti mozgalom bizonyos tekintetben hasonló sok más önrendelkezési mozgalomhoz, melyek a 19. században emelkedtek fel Európában, Amerikában és Ázsiában. Más szempontból a zsidó történet rendkívül szokatlan volt: a 19. század közepére a zsidó nemzet túlnyomó többsége nem lakott ősi földjén, nem beszélte nemzeti nyelvét és nem voltak közös politikai vagy vallási intézményei. Ez nagyon eltért a Habsburg Birodalmon belüli magyarok helyzetétől, vagy a több állam között megosztott olaszokétól is. Mindazonáltal alig ötven évvel azután, hogy a budapesti születésű Herzl Tivadar (1860–1904) 1897-ben megalapította a cionizmust, mint a zsidó nép nemzeti mozgalmát, az ENSZ 1947-ben határozatot hozott a zsidó állam s vele a héberül beszélő zsidó társadalom létrehozásáról, történelmi szülőföldjén, Izrael névvel. Azóta a nagy csapások és a lerombolására tett számos katonai kísérlet ellenére a zsidó állam sikeresen felépített egy virágzó és sikeres demokráciát, amely a világ legfejlettebb és legvirágzóbb országai közé tartozik, és számszerűen zsidó többséggel rendelkezik.

Ez a sok szempontból páratlan bravúr az egyik legkülönlegesebb nemzeti identitást eredményezte. Izrael erősen összetartó társadalom, amelyben a lakosság többsége első, második vagy harmadik generációs bevándorló; az egyetlen gazdaságilag és oktatásilag fejlett társadalom, amelynek születési aránya lényegesen meghaladja azt a szintet, melyre szükség van a társadalom fenntartásához; nyugati társadalom, amelyet a fiatal férfiak és nők túlnyomó többsége szó szerint az életével hajlandó megvédeni, és ahol a lakosság 4-5 százaléka mindenkor katonai szolgálatot teljesít. Ezek, valamint az izraeli társadalom más sajátos vonásai egyedi nemzeti identitásából fakadnak, amely mélyen vallásos, demokratikus és történelmi jellegű. Természetesen ezeknek egy része a zsidó hagyomány kiemelkedő vonásai, mások azonban a sajátos izraeli fejlemények eredményei, amelyek eltérnek a diaszpórában élő zsidó közösségek tapasztalataitól. Izrael ebben az értelemben régi-új föld. Nemzeti identitása van, amely mélyen gyökerezik a zsidóságra, de nem azonos azzal, mondhatni: inkább Izrael húzott fel néhány további új emeletet a régi zsidó építményre.

Az izraeli nemzeti identitást tehát mindenképp zsidó-izraeli identitásként kell meghatározni, amely a lakosság mintegy 80 százalékát foglalja magába. Eközben azok az izraeliek, akik nem zsidók (például keresztények, muszlimok), élvezik a teljes jogú állampolgárok jogait, de a nemzeti identitásban csak részben osztoznak; míg a nem izraeli zsidók állampolgárság nélkül is részesednek a nemzeti jogokból (példának okáért élhetnek, vagy állampolgárságot kaphatnak Izraelben, és az állam elkötelezett a jólétük mellett, ha veszélyben vannak).¹

1 A nem zsidó állampolgárok zsidó nemzeti identitáshoz való viszonyának kérdése túl bonyolult ahhoz, hogy itt kimerítően foglalkozzunk vele. Érdemes azonban megjegyezni, hogy sok nem zsidó, aki a zsidó társadalomban él, „társadalmilag” zsidóvá válik, kinézetben, születési számban és életmódban. Eközben még az arab-izraeliek is fokozatosan egyre nyugatibb életmódot folytatnak. Nem kevés arab még mindig nehezményezi a zsidó állam létét, amelyről azt mondják, hogy a fiktív „Palesztina” helyén jött létre (amely a gyakorlatban soha nem létezett). De valójában a zsidó állam megdöbbentő sikere éppen az, hogy demokratikus és toleráns hozzáállásával elérte, hogy az arabok túlnyomó többsége megbékélt vele. Ráadásul ezen arabok egyre növekvő kisebbsége aktívan törekszik a zsidó államba való teljes beilleszkedésre, beleértve az ország zsidó természetének teljes elfogadását, sőt az önkéntes katonai szolgálatot is (ami az arabok számára egyébként nem kötelező).

**mélyen vallásos,
demokratikus
és történelmi**

A zsidó-izraeli nemzeti identitás bizonyos tekintetben hasonlít más nemzeti identitásokhoz: a közös történelem, kultúrán és származási hagyományon, a közös hazán és a közös nyelven alapul. Egyes jellemzőiben azonban rendkívül sajátos. Mint fentebb említettük, a zsidók földjüket és a nyelvüket egy közel százéves folyamat során szereztek *vissza*. 1897-ben szinte egyetlen zsidó sem beszélt héberül, és a zsidók kevesebb mint 1 százaléka élt a mai Izrael területén. Ma a zsidók több mint fele Izraelben él, túlnyomó többségüknek a héber az anyanyelve. Nézzük most részletesen az izraeli nemzeti identitás három szokatlan jellemzőjét a valláshoz, a demokráciához és a történelemhez való hozzáállása tekintetében!

NEMZETI VALLÁS

A zsidó-izraeli nemzeti identitás szokatlan és meghatározó vonása a nemzet és a vallás teljes azonossága, még az ateisták körében is. Sok országban van bizonyos fokú összefüggés a vallási és a nemzeti identitás között, így az olaszok jellemzően katolikusok, a svédek evangélikusok, a skótok presbiteriánusok, az irániak pedig síiták. De ezek egyik esetben sem azonosak, hiszen lehetnek olasz evangélikusok, svéd síiták és iráni katolikusok, de nem létezik olyan, hogy síita vagy evangélikus zsidó. Ennek az az oka, hogy *a zsidó hagyományban a vallás és a nemzet végső soron azonos*. Ennek eredményeként még a legtöbb ateista zsidó is a nemzeti identitással kapcsolatos eseményként emlékezik meg a vallási ünnepekről, míg a legtöbb vallásos zsidó vallási eseménynek tekinti Izrael függetlenségi napját.

Ez a jelenség a legnyilvánvalóbban annak egyedi természetében mutatkozik meg, ahogyan a zsidók megélik hitüket. A hitélet mértékét ma a legtöbb országban általában az istentiszteleti helyeken való részvétel alapján elemzik, így minél nagyobb a templom vagy a mecset látogatottsága, annál inkább vallásosnak tekintenek egy társadalmat. Egy ilyen módszer megfelelő lehet a kereszténységre, az iszlámra, vagy a keleti vallásokra (bár gyanítom, hogy Európában is sok kulturális keresztény él, akik sokkal jobban azonosulnak vallási hagyományaikkal, mint amit a templomba járás számai sugallanak), de egyszerűen nem vonatkozhat a zsidó vallásra. A zsidó vallás igazi központja nem a zsinagóga, hanem a család mint a nemzet kiterjesztése. Nem kívánom lekicsinyelni a zsinagógák és a *jesivák*, azaz a vallási iskolák óriási jelentőségét a zsidó vallásban. De végső soron csak segítői a zsidó hagyományok gyakorlása igazi helyének, a családnak. Míg az izraeli zsidóknak csak mintegy negyede jár hetente egyszer vagy többször zsinagógába, a főbb nemzeti-vallási gyakorlatokban való részvétel szinte teljes.

A zsidó naptárban a legfontosabb szent nap, a húsvét középpontjában a pesszáh-széder áll, ahol a zsidók a vacsoraasztal körül összegyűlt családjukkal együtt mesélik el a kivonulás nagy történetét, amellyel Izrael istene felszabadította népét az egyiptomi rabságból, és nemzetté tette azt. Vagyis a húsvét legfőbb vallási követelménye nem a zsinagógába való ellátogatás, nem bizonyos ima vagy áldás, hanem a széder-vacsora levezetése. Hogy világos legyen, ez nem egy vacsora egy rövid áldással, hanem egy órákig tartó szertartás, különféle táplálkozási és eljárási követelményekkel, egy hagyományos szöveg, a *hagada* szerint. Míg húsvétkor a zsidó izraeliek fele sem látogat el a zsinagógába, minden évben az izraeli zsidó családok több mint 90 százaléka (beleértve a magukat világinak, sőt ateistának definiálók túlnyomó többségét is) a szédert szent napként tartja a nemzeti identitás és hagyomány megerősítése érdekében.

A húsvét talán a zsidó naptár fénypontja, de nem rendkívüli. Sok más ünnep és szent nap tölt be hasonló funkciót. Szukkotkor például a zsidó családok kunyhót építenek, és benne élnek egy teljes hétig, megemlékezve a kivonulás után a sivatagban élő őseikről. Hannuka idején a zsidó-izraeli családok mintegy 90 százaléka minden este nyolc napon keresztül összegyűlik, és mindig eggyel több gyertyát gyújtanak, hogy megemlékezzenek a makkabeusok küzdelméről a zsidó nemzeti függetlenségért. Más ünnepeket, mint például a *ros ha'saná*t (a zsidó újév) és a *sávuot*ot (pünkösöd) hasonlóan a családi asztal körül ünneplik,

áldással és különleges étkezési szabályokkal. Valójában az egyetlen nagyobb zsidó ünnep, amely a zsinagógában az egyéni imára összpontosul, a *jom kippur* (az engesztelés napja). De még ez a szent nap is nemzeti ünneppé alakul, mivel minden zsidó önként tartózkodik az autózástól vagy a nyilvános zenéléstől, körülbelül háromnegyedük egész nap böjtöl, és a családok többsége eljön a zsinagógába. Az imák végén hallani a *sófar* (kosszarv) fújását, amely az Úr megbocsátását és áldását jelképezi Izrael házára.

A szent napok széles körben való megülvése csak egy a sok szempont közül, amelyek a vallás és a nemzeti identitás közötti erős azonosulást jelzik Izraelben. Két további példa is elegendő ennek illusztrálására: A *mezuzá* (szent iratot tartalmazó kis tok) otthonok ajtófélfájára történő rögzítésének hagyományát a zsidó izraeli családok mintegy 95 százaléka gyakorolja, míg a fiúgyermek körülmetélését a születésük utáni nyolcadik napon körülbelül 98 százalékuk. Ahogy az a szent napokra is igaz, ezek a gyakorlatok teljesen önkéntesek, mivel nincs izraeli törvény, amely kötelezővé tenné őket. Ha összehasonlítjuk a *mezuzát* és a körülmetélést a keresztény gyakorlatokkal, mint például a kereszt felragasztása a ház falára vagy a kereszttség, láthatjuk Izrael különbségét más nyugati társadalmakhoz képest. A névlegesen anglikán Nagy-Britanniában a csecsemőknek csak körülbelül tizedét keresztelik meg, Norvégiában pedig a csecsemők körülbelül felét. Nehéz megmondani, hány család tesz keresztet a háza falára, de feltételezhetjük, hogy ezek a számok nem haladják meg a kereszteltek számát. Bár ezek a számok a különböző nyugati országokban változhatnak, mindenhol nagyon messze vannak a fentebb az izraeli zsidók esetében említett százalékoktól. A különbség eredete, úgy tűnik, az, hogy míg sok más vallásban az egyénről és annak Isten előtti hitéről szól a lényegi üzenet, addig a judaizmusban a nemzetről mint az Isten előtt kiterjedt családról szól.

DEMOKRATIKUS HAGYOMÁNY

Az izraeli demokrácia sokkal régebbi, mint az állam, és szorosan összefonódik a nemzeti identitással. Mivel akkoriban nem léteztek nemzeti zsidó intézmények, az 1897-es első cionista kongresszust szükségszerűen maga Herzl hívta össze és irányította a zsidó államról alkotott víziója alapján mint a nép önjelölt küldötte (a *negotiorum gestio* elv alapján). Azonban az 1898-as második kongresszustól kezdve a Cionista Szervezet teljesen demokratikus intézmény volt, még a nők számára is lehetővé tette a szavazást és a képviseletet, amikor ez még szinte ismeretlen volt minden más választási rendszerben. Az azóta eltelt 125 év alatt minden cionista és izraeli intézmény teljesen demokratikus volt.

Hogyan valósult meg ez a bravúr ilyen kedvezőtlen körülmények között, különösen azon zsidó nép esetében, amely akkor még szétszórva volt más államok és kultúrák között, és mély politikai és ideológiai ellentétek szabdalják?

Véleményem szerint a demokratikus intézmények egyetemes elfogadásának fő oka a zsidó nemzeti hagyomány rendkívül demokratikus jellege. Izrael történelmi hagyománya – mint nemzet, amely az Egyiptomból való kivonuláskor született és nemzeti törvényét a Szináj-hegyen kapja, nem egy szent prófétától, angyaltól vagy apostoltól, hanem közvetlenül a Seregek Urától – azt jelenti, hogy teológiailag és filozófiailag soha nem volt komoly igény az Isten által jóváhagyott törzsi vagy arisztokratikus hierarchiára a zsidó kultúrán belül. Még akkor is, amikor a zsidó társadalmat meghatározta a judaizmusra való áttérés, a második templom

בופעל חנוכה תש"ג

Nemzet születik – Cionista plakátok Izrael megalapításának idejéből: zsidó csillagot leszakító katona, kivándorlásra való buzdítás, Izrael függetlenségi napjának köszöntése (Reddit, Farkash Gallery, Haute Vitrine)

Sokszínű nemzet –

Az Israel Defence Forces harckocsizójai a katonai akadémián, 2013
(Wikimedia Commons)

időszakában, a fősodratú hagyomány nagyrészt elutasította a különbségtélt az etnikai zsidók és a betértek között, miközben a zsidó bölcsek ismételten hangsúlyozták, hogy a zsidó hagyomány hány nagy alakja, köztük a nagy bölcs Akiba, sőt még Dávid király is, idegen betértektől származott.

Természetesen, mint minden társadalomban, úgy a zsidók között is voltak hatalmi és vagyoni különbségek. A nemzeti identitást azonban soha nem zárták le igazán patríciusok vagy akár egy bevett arisztokrácia fogalmával, ahogyan az ókori Róma patríciusai a város alapítóihoz és isteneihez vezethették vissza felmenőiket, vagy Franciaország nemessége büszkén mutatta ki származását a Merovingoktól. A vallási szövegek és hatóságok mindig bizonyos fokú szkeptizmussal és gyanakvással kezelték az örökös papokat és királyokat, még a dávidi vonalhoz tartozókat is. A Biblia többször is figyelmeztetett, hogy a monarchia nem isteni megbízás, hanem pusztán emberi intézmény, amely hajlamos a hatalommal való visszaélésre. A második templom időszaka és az uralkodó dávidi vonal vége óta soha nem volt komoly igény a királyságra a zsidók között. Még a Hasmoneus-dinasztia is, amely a második zsidó államot irányította kb. i. e. 140–40-ig, mint *de facto* királyok, uralkodási igényüket főpapi és az idegen uralom alóli felszabadítói mivoltukra, valamint a „zsidók szövetségének” támogatására alapozták, és soha nem merték magukat hivatalosan „királyoknak” nevezni zsidó alattvalóik előtt, hiszen jól ismerték az ellenállást, amelyet ez kiváltott volna.

Ez a kulturálisan demokratikus hagyomány nemcsak a politikai szférában, hanem a vallási vezetésben is mindig megmutatkozott, mert bár voltak olyan családok, amelyekben több prominens is volt, még a főpapok sem jutottak vallási tekintélyhez pusztán öröklött státuszuk alapján. A vallási érvényesüléshez vezető út mindig a személyes érdemeken alapult, így elfogadottá vált, hogy az alsóbb osztályokból származó próféták és bölcsek megfenyítik a legnagyobb

királyokat és uralkodókat. Ráadásul a zsidó vallási hagyományon belül soha nem létezett a pápához hasonló központosított hatalommal és hatalmi struktúrával rendelkező intézmény. A legrégebbi időktől fogva a zsidó csoportok, akik nehezményezték az uralkodó vallási irányvonalat, egyszerűen kinevezték saját vallási vezetőiket, és követték tanításaikat. Ezek a tendenciák a második zsidó nemzetközösség, ország megszűnése és a zsidó diaszpóra szétszóródása után még inkább elterjedtebbé váltak.

Ez nagyon más volt, mint mondjuk a keleti keresztény közösségek, amelyek muszlim uralom alá kerültek, de világos egyházi hierarchiával rendelkeztek, és támogatást és bizonyos fokú védelmet kaphattak az olyan idegen keresztény hatalmaktól, mint a Bizánci Birodalom, később pedig az európai hatalmaktól. A zsidók esetében a zsidó közösségek központi intézmények és jótékony erők nélkül lényegében önkéntes társaságokká váltak. Vagyis a politikai hatalom támogatása vagy az egyénekre való ráerőltetés képessége nélkül a közösségi zsidó intézmények annyira demokratikussá váltak, hogy a vezetés elsősorban tagjaik jóindulatára és támogatására támaszkodott, és a tágabb intézmények lényegében a közösségek konföderációjaként léteztek. Ennek a tapasztalatnak az az egyedi eleme, hogy míg a nyugati kultúrán belül számos fontos demokratikus hagyomány létezik, mint például a republikanizmus vagy a kereszténydemokrácia, a nyugati országokban ezeknek a hagyományoknak kezdettől fogva meg kellett küzdeniük más erőteljes antidemokratikus hagyományokkal. Eközben a zsidó hagyományban mintegy két évezredig az egyedüli közösségi eszmék és gyakorlatok demokratikusak voltak.

Így a legnagyobb középkori zsidó bölcsek, mint például Szaadja Gaon (i. e. 892–942) és Majmonidesz (i. e. 1138–1204) semmilyen intézményi vagy fizikai eszközzel nem tudták ráerőltetni akarataikat, így tekintélyüket önkéntes meggyőződés alapján fogadták el a világ zsidó közösségei Spanyolországon át Egyiptomig és Jemenig.

Hasonló módon a cionista mozgalomra kezdetétől fogva a zsidó közösségek és egyének ruházták rá a hatalmat, akik úgy döntöttek, hogy elfogadják a vezetését. Kezdetben ezek a zsidó nép egy kis részét alkották, és fokozatosan egyre több zsidó kötődött a cionizmushoz, mígnem az 1940-es évekre a zsidó nemzet egyértelmű többsége támogatta. Ez a támogatás idővel cionista intézményekké alakult, amelyek csak demokratikusak lehettek, és amikor a cionista mozgalom megalapította Izrael államot, *egy teljesen demokratikus államot és társadalmat hozott létre*. Ennek a hagyománynak az eredményeként az izraeli társadalom minden hatalmas feszültségével, amelyek miatt kezdettől fogva jelentős belső vitákat vívtak a kollektivistá szocialisták és a megrögzött szabadpiacpártiak, a radikális ateisták és az ultravallásos csoportok, a külső ellenségekkel való harcok dacára, soha nem volt olyan pillanat, amikor az izraeli demokrácia jelentős kihívással szembesült volna, például autoriter csoportok, katonai puccs vagy kommunista forradalom miatt.

Voltaképpen az izraeli politikai gyakorlat a függetlenség óta csak megerősítette a zsidó demokratikus hagyományt. Itt olyan elemekre kell gondolni, mint a majdnem egyetemes szolgálat a hadseregben, vagy a társadalom, amelyet nagyrészt bevándorlók leszármazottai építettek fel, akik úgy döntöttek, hogy Izraelben keresik otthonukat. Mindennek lényeges szempontja, hogy a demokratikus társadalom az izraeli nemzeti identitás mély összetevőjévé vált.

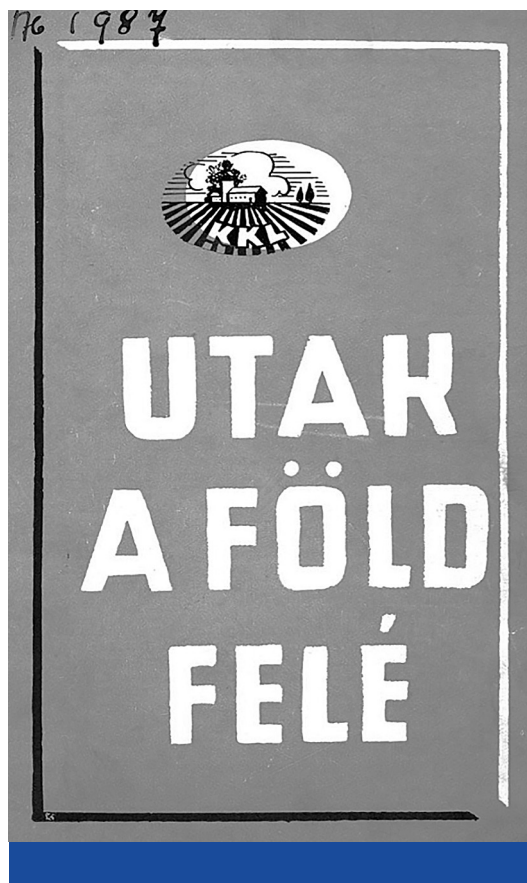
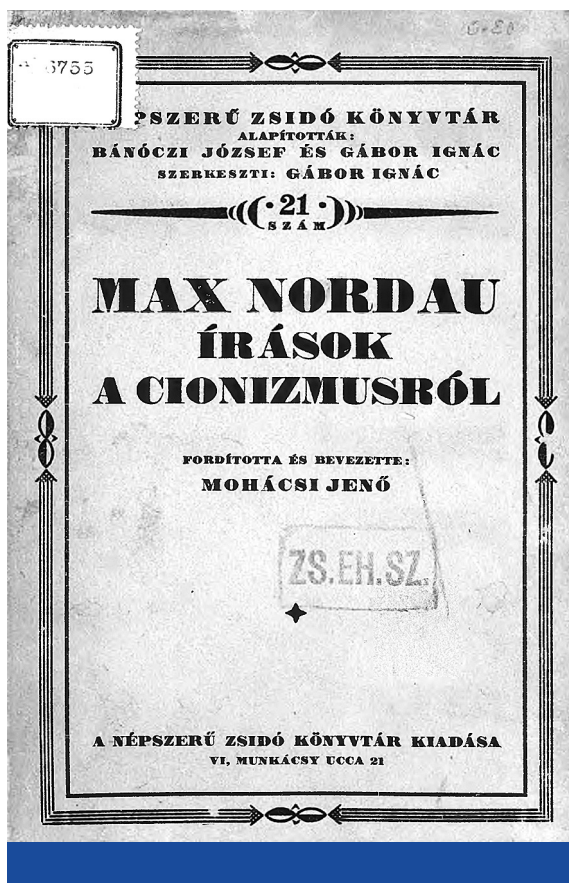
a demokratikus társadalom az izraeli nemzeti identitás lényeges összetevője

ŐSI KAPCSOK

A történelem minden országban központi része a nemzeti identitásnak, de Izrael ebből a szempontból is bizonyos mértékig sajátos. Ellentétben a legtöbb nemzettel, amelyek csak részben támaszkodnak ókori és középkori történelmi eseményekre nemzeti identitásuk meghatározásában, az izraeli zsidók *a zsidó nemzeti történelem közvetlen és teljes folytatásának tekintik magukat az ókortól napjainkig*.

Magyarnyelvű cionista irodalom: Max Nordau: *Írások a cionizmusról* (fordította Mohácsi Jenő), *Utak a föld felé* (Keren Kejemeth Leisrael kiadása) (Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára)

Az olaszok részben a rómaiak, az egyiptomiak pedig a fáraók leszármazottainak nevezhetik magukat, de a földjüket még ma is díszítő nagy köemlékeken kívül ezek a hagyományok meglehetősen gyengék. Valójában nem ugyanazt a nyelvet beszélik, nem ugyanazokat az isteneket imádják, és nem olvassák ezen ősi idők nagyszerű irodalmi termékeit. Hány olasz tudja elolvasni Vergiliust vagy hány egyiptomi a *Halottak könyvét* eredetiben? Hányan olvassák akár csak fordításban? A görögök vagy az irániak még mindig beszélik a régi nyelv egy formáját, és bizonyos mértékig ugyanannak a népnek a leszármazottai, melyek ott éltek az ókorban. Valójában azonban a hétköznapi görög vagy iráni ma nem tudja elolvasni vagy megérteni Platón vagy Zarathustra eredeti szövegeit. A hinduk többsége, bár még mindig követi számos ősi istenét, nem tudja szanszkritul olvasni a Rigvédát. Az 1960-as években a katolikus egyház lényegében elismerte, hogy a katolikus hívek töredéke képes csak megérteni a mise latin nyelvét, így a II. Vatikáni Zsinat úgy döntött, hogy széles körben kiterjeszti a nemzeti nyelvek szerepét a katolikus imákban és szertartásokban. Némileg eltér a helyzet a nemzeti folytonosság eseteiben ott, ahol a folytonosságot a középkor óta ki tudják mutatni a nemzeti identitás és nyelv területén – például a szerbek vagy magyarok esetében. De még itt is, a nemzeti nyelv középkori változata nehéz, és a mai napig nagyon kevés tudós foglalkozik a nemzet korabeli irodalmi szövegeivel, legyenek azok költői, történelmi vagy vallási jellegűek.

Ezzel szemben az izraeli zsidók naponta használhatják és használják is a Biblia és a későbbi hagyományok nyelvezetét, és így szorosan kötődnek a zsidó történelemhez mint nemzeti folytonossághoz az ókortól a mai napig. Ez nemcsak a fentebb tárgyalt vallási kontextusra igaz, hanem az oktatási és kulturális szférára is. Az izraeli iskolákban a gyerekek eredetiben tanulják a Bibliát, megismerkedhetnek a középkori zsidó költészettel és filozófiával, valamint a modern héber prózával és esszéekkel. Tulajdonképpen a modern héber nyelv elég közel áll a bibliai és a középkori héberhez ahhoz, hogy még a fiatal izraeliek is megértsék ezeket a szövegeket. Az eredmény az, hogy ezeknek a szövegeknek a szellemi, irodalmi és metaforikus hatása mindenhol érezhető a mindennapi izraeli kultúrában, az újságok címlapjaiban, a televíziós vígjátékokban és a politikai

megnyilatkozásokban. Valójában a sikeres izraeli popdalok jó része bibliai és középkori szövegeken alapul, és Bruce Springsteen vagy Beyonce izraeli megfélelői gyakran adnak ki olyan dalokat, amelyek részben vagy egészben a zsoldárok vagy valamelyik középkori héber költő szövegei.

Ez csak néhány tanulságos elem az izraeli társadalmat mélyen átható történelemből. De vannak mások is. Az izraeliek számára nemcsak Jeruzsálem vagy a Jordán folyó, hanem az ország szinte minden helyneve tele van történelmi jelentőséggel nemzeti identitásuk szempontjából a bibliai Ezékiel könyvéből származó Tel-Aviv nevéől² Ein Harod kibucáig, mely azon a helyen található, ahol az ókori bírá, Gideon és háromszáz bátor embere harcolt az idegen hódítókkal.

Ezek a történelmi elemek a mindennapi életben azt az érzést keltik az izraeliek körében, hogy Dávid királynak és a makkabeusoknak nem pusztán szimbolikus vagy szellemi leszármazottai, hanem tényleges történelmi leszármazottai. A magyarok számára mondjuk Kossuth neve valódi történelmi eseményeket jelent, amely meghatározza nemzeti identitásukat, s bizonyos értelemben ezt érezhetik mondjuk I. Szent István középkori király felé is. Az izraeliek számára a történelmi folytonosság érzése sokkal szélesebb, így nemcsak Herzl és a háborús hős Szenes Hanna,³ de a középkori spanyolországi zsidó közösségek és a bibliai események és személyiségek eseményei is a jelenlegi zsidó nemzeti történelem valós részeinek tekinthetők. Ha valami, a *soá*, amelyben oly sok különböző zsidó közösség volt kiteve ugyanannak a gyűlöletnek és pusztításnak, csak tovább erősíti a közös identitás érzését, amely a zsidó nemzet történelemben megnyilvánul.

KONKLÚZIÓ

Míg minden országnak megvannak a maga sajátos jellemzői, az izraeli nemzeti identitás számos jellemzője egyedi, és máshol nem reprodukálható. Mindazonáltal ezekből a jellemzőkből lehet tanulni a hasonló jellemzők más országokban való erősödése érdekében. A vallási és nemzeti identitás vagy a demokrácia történelmi gyökerei közötti teljes azonosulás sajátos jellege a zsidó hagyományra jellemző, de úgy gondolom, hogy más országok is tanulhatnak ezekből a példákából, hogy nemzeti hagyományaik elemeit jobban alkalmazzák saját nemzeti identitásuknál. Például a vallási örökségek és bibliai alapelvek jobb megismertetése a nyilvános szférában nagymértékben hozzájárulhat a vallási hagyományok és a nemzeti történelem közötti bensőséges kapcsolat mélyebb megértéséhez a közösségben – anélkül, hogy ez bárki személyes vallását érintené. Hasonlóképpen, a zsidó izraeliek által a nem izraeli állampolgárságú zsidókhoz fűződő erős nemzeti kötelék máshol is erősíthető, így az olyan országok, mint Magyarország vagy Olaszország olyan nemzeti intézményeket és gyakorlatokat hozhatnak létre, amelyek elősegítik az állam és a nemzeti diaszpóra közötti kapcsolatot. Hasonlóképpen lehetne olyan bevándorlási politikát kialakítani, amely nem valami elvont semleges keretre épül, hanem aktívan előnyben részesíti az adott ország számára alapvető nemzeti vagy vallási jegyekkel rendelkező bevándorlókat. További lehetőség a közvélemény megismertetése a sok nemzeti történelemben jelen lévő demokratikus gyakorlatokkal és hagyományokkal – így magát a demokráciát kevésbé tekintik a liberalizmus modern gyümölcsének, sokkal inkább egy fokozatos és összetett történelmi folyamat eredményének. Ily módon a demokratikus társadalom nemcsak kormányzati módszerré válhat, hanem a nemzeti identitás és hagyomány részévé is. ■

(Fordította: Veszprémy László Bernát)

**tényleges történelmi
leszármazottság**

2 „És eljuték Tél-Ábibba a foglyokhoz, a kik lakoznak vala a Kébár folyó mellett, és leülék, ők is ott ülven; és ott ülék hét nap némán ő közöttük.” Ezékiel 3,15 (Károli Gáspár fordítása) (A ford.)

3 Szenes Hanna (1921–1944) budapesti születésű cionista aktivista, brit ejtőernyős, akit a II. világháborúban a holokauszt megakadályozására küldtek Magyarországra, ám a rendvédelmi szervek elfogták, majd a nyilas puccsot követően hadbíróság elé állították és kivégezték. Ma nemzeti hősként tisztelik Izraelben, nevét a Jad Hanna kibuc viseli. (A ford.)